

החיוב להחזיר ריבית

למה יש חיוב להחזיר הריבית?

א. בבא מציעא סא-סב.

אמר רבי אלעזר: רבית קצוצה יוצאה בדיינין, אבק רבית אינה יוצאה בדיינין. רבי יוחנן אמר: אפילו רבית קצוצה נמי אינה יוצאה בדיינין. אמר רבי יצחק מאי טעמא דרבי יוחנן?

- דאמר קרא "בנשך נתן ותרבית לקח, וחי לא יחיה, את כל התעבות האלה עשה" - למיתה ניתן ולא להישבון.
- רב אדא בר אהבה אמר אמר קרא "אל תקח מאתו נשך ותרבית, ויראת מאלקיך" - למורא ניתן ולא להשבון.
- רבא אמר מגופיה דקרא שמיע ליה: "מות יומת דמיו בו יהיה", הוקשו מלוי רבית לשופכי דמים, מה שופכי דמים לא ניתנו להשבון אף מלוי רבית לא נתנו להשבון.

אמר רב נחמן בר יצחק מאי טעמא דרבי אלעזר?

- דאמר קרא "וחי אחיך עמך" - אהדר ליה כי היכי דניחי.
- ורבי יוחנן האי "וחי אחיך עמך" מאי עביד ליה? מבעי ליה לכדתניא: שנים שהיו מהלכין בדרך... מיתיבי: "הניח להם אביהם מעות של רבית, אף על פי שיודעים שהן של רבית אינן חייבין להחזירן" - הא אביהן חייב להחזיר!
- בדין הוא דאבוהון נמי לא מיתיבי להחזיר, ואידי דקא בעי למתני סיפא "הניח להן אביהם פרה וטלית וכל דבר המסוים חייבין להחזיר מפני כבוד אביהם, תני נמי רישא בדידהו.

○ והני מפני כבוד אביהם מי מחייבי? קרי כאן "ונשיא בעמך לא תאר" בעושה מעשה עמך!

▪ כדאמר רבי פנחס משמיה דרבא, בשעשה תשובה, הכא נמי בשעשה תשובה.

○ אי עשה תשובה מאי בעי גביה?

▪ שלא הספיק להחזיר עד שמת.

מיתיבי: "הגזלנין ומלוי רבית, אף על פי שגבו מחזירין!"...

תנאי היא, דתניא "רבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב פוטרין את המלוה ואת הערב מפני שיש בהן קום עשה." מאי 'קום עשה'? לאו משום דאמרין להו 'קומו אהדורו', מכלל דתנא קמא סבר לאו בני אהדורי נינהו!

• לא. מאי קום עשה? לקרוע שטרא.

• מאי קסבר? אי קסבר שטר העומד לגבות כגבוי דמי, והא עבדו איסורייהו! ואי לאו כגבוי דמי, הא לא עבוד ולא כלום!

○ לעולם קסבר שטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי, והא קא משמע לן דשומא מילתא היא...

ב. חידושי הריטב"א מסכת בבא מציעא דף סב עמוד א

ור' יוחנן האי וחי אחיך עמך מאי עביד ליה. פי' שזהו מקרא של תורה ומיותר לדרשא, אבל בקראי דר' יוחנן שאינם אלא דרשא בעלמא וכעין אסמכתא מדברי קבלה לא פרכינן לר' אלעזר מאי עביד להו.

ג. רש"י מסכת בבא מציעא דף סב עמוד א

והשתא קפריך ואזיל לפרושי שינויא מאי קסבר כו'...

לא עבד כלום - ומאן פליג עלייהו?

לעולם לאו כגבוי דמי - ואשומא גרידתא מחייב ליה תנא קמא.

ד. שיטה מקובצת מסכת בבא מציעא דף סב עמוד א

ופריך "מאי קסבר? אי קסבר שטר העומד לגבות כגבוי דמי הא עבדו ליה איסורייהו" פירוש אם כן נגמר הלאו דלא תשימון, ואם כן מאי טעמא דפוטרין, דבשגבו בלאו דלא תשימון ליכא תקנה בהשבה דתיקון דחי אחיך לא קאי אלא תשימון! ואי סבר לאו כגבוי דמי הא לא עבד ולא כלום ואם כן מאי 'פוטרין' שייך לומר? הא אין כאן איסור דלא תשימון כל עיקר!

ומשני לעולם לאו כגבוי דמי, וקמשמע לן דשימה מילתא היא... לעולם לאו כגבוי דמי, ודקשיא לך מאי 'פוטרין' שייך הא קמשמע לן דשימה מילתא היא, ורבי נחמיה ורבי אליעזר סברי דמיתלא תלי וקאי לאו ד'שימה' מתחלת הפיסוק ועד שעת גבייה, ואי קרע השטר פקע ליה איסורא, ומשום הכי פוטרין דיש לו תקנה על ידי קריעה...

ה. חידושי הר"ן מסכת בבא מציעא דף סא עמוד ב

רבית קצוצה יוצאה בדיינים - כתב הרשב"א ז"ל דלאו למימרא שב"ד יורדין לנכסיו ומחזירין ללוה דנהי דחיובא איכא גבי' לאהדורי, שעבוד נכסי' ליכא. וראיה לדבר מדתניא "הניח להם אביהם מעות של רבית אעפ"י שהן יודעין שהן של רבית אין חייבין להחזיר אלא בדבר המסוים מפני כבוד אביהם", ואלו בגזל מחייב כל זמן שהגזילה קיימת או שהניח להם אביהם אחריות נכסים! אלא וודאי ליכא הכא שעבודא כלל אלא עשה בעלמא ד"וחי אחיך עמך" כדאמרי' בסמוך. ו"יוצאה בדיינין" דקאמרי' היינו בכפי' שב"ד כופין אותו להחזיר כאשר מצות עשה שב"ד כופין אותו עליו.

ו. בבא קמא קיב ע"א

רב אדא בר אהבה מתני להא דרמי בר חמא אהא: "הניח להן אביהן מעות של רבית, אף על פי שיודעין שהן של רבית אין חייבין להחזיר." אמר רמי בר חמא: זאת אומרת רשות יורש כרשות לוקח דמי [והיורשין קנו בשינוי רשות]? רבא אמר לעולם אימא לך רשות יורש לאו כרשות לוקח דמי, ושאיני הכא דאמר קרא "אל תקח מאתו נשך ותרבית [וכו'] וחי אחיך עמך", אהדר ליה כי היכי דנחי בהדך - לדידיה קא מזהר ליה רחמנא, לבריה לא מזהר ליה רחמנא.

ז. משנה למלך הלכות מלוה ולוה פרק ד הלכה ד

ודע שרבינו ירוחם כתב בנ"ח ח"א דדוקא שאין הגזילה קיימת או כשאין הריבית קיים, אבל אם הוא בעין כופין אותם להחזיר. נראה דס"ל דאף גבי רבית כל שהוא בעין אף שאינו מסויים מקבלין ממנו דומיא דגזל. ולטעמיה אזיל שכתב בנכ"ב ח"א דאם קידש ברבית קצוצה אינה מקודשת, משמע דס"ל דאינו קונה הרבית אלא ברשותא דמריה קיימא דומיא דגזל דע"כ מיירי בשכבר בא לידו הרבית דאי לא תיפוק ליה משום מלוה אלא ודאי אף שבה לידו אינה מקודשת דומיא דגזל.

ח. שו"ע יורה דעה קסא:ה

רבית דאורייתא שהוא בדרך הלואה בדבר קצוב, יוצאה בדיינים שהיו כופין ומכין אותו עד שתצא נפשו אבל אין בית דין יורדין לנכסיו.

ט. מחנה אפרים הלכות מלוה ולוה - דיני ריבית סימן א

רבית קצוצה יוצאה בדיינים, וכתב הרשב"א והר"ן ז"ל דהיינו לומר דב"ד כופין אותו להחזירו כדי לקיים מצות דחי אחיך אבל אין ב"ד יורדין לנכסיו דליכא עליה שיעבוד נכסים עכ"ד. עיין בנ"י ריש א"נ ובתשו' הריב"ש סי' ש"ה וסי' תס"ה: ולע"ד נראה לכאורה דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל חולקים על זה שכתבו גבי מצות נתינת צדקה דאם אינו רוצה ליתן בית דין יורדין לנכסיו כמבואר בהרמב"ם ז"ל בהלכות מתנות עניים פ"ז ובטור י"ד סימן רמ"ח יע"ש, והרי גבי צדקה ליכא שיעבוד נכסים ואפי' הכי כי אינו רוצה לקיים המצוה ב"ד יורדין לנכסיו, ונראה לע"ד דהיינו טעמא משום דכיון דקי"ל דכופין אותו עד שתצא נפשו מכל שכן דירדין לנכסיו דעד שאתה כופה אותו בגופו נכוף אותו בממונו...

י. ספר החינוך מצוה שמג

ודרך כלל אמרו זכרונם לברכה [שם ס"ג ע"ב] כל אגר נטר ליה אסור מן התורה, והוא שבא מיד לווה למלוה, זהו הרבית האסור דבר תורה. ועליו יאמרו זכרונם לברכה [שם ס"א ע"ב] "רבית קצוצה יוצאה בדיינים", כלומר שבית דין יורדין לנכסי המלוה ומוציאין ממנו, כמו בגזלות וחבלות. ויש מן המפרשים שפירשו יוצאה בדיינים לענין כפייה, כלומר שכופין בית דין את המלוה להחזירה בשוטים, כמו שעושין לכל מי שיאמר שלא יעשה מצות עשה.

יא. תוספות הרא"ש מסכת בבא מציעא דף סא עמוד ב

ואפילו למ"ד רשות יורש לאו כרשות לוקח, שאני הכא דאמר קרא "וחי אחיך עמך" לדידיה אזהר רחמנא לבריה לא אזהר רחמנא.

יב. חידושי הריטב"א מסכת בבא מציעא דף סא עמוד א

מה להגך שכן שלא מדעתו. פי' תאמר ברבית שהוא מדעתו קמ"ל דאע"ג דמדעתו הוא וידע ומחיל אסור, ומכאן נראה דלא מהניא מחילה ברבית קודם פרעון דאלו מהניא אין לך רבית שאינו נמחל.

יג. טור יורה דעה הלכות רבית סימן קס

והגאונים כתבו שאם מחל הלוה למלוה רבית שלקח או שעתיד ליקח, אף על פי שקנו מידו או נתנה לו במתנה אינו כלום, שכל רבית שבעולם מחילה היא, אבל התורה לא מחלה ואסרה מחילה זו, לפיכך אין המחילה מועלת כלום, ואפילו ברבית של דבריהם. והרמב"ם חלק על זה וכתב שהמחילה מועלת וא"א ז"ל כתב ודאי אם לקח ממנו רבית וצריך להחזירה לו מועלת מחילה לפוטרו כמו בכל גזל אבל בשעת לקיחת הרבית אפי' אם אמר אני נתנו לך במתנה אסור לקבלו.

הסבר שיטת רש"י

יד. קידושין ו ע"ב

אמר אביי: המקדש במלוה אינה מקודשת, בהנאת מלוה מקודשת ואסור לעשות כן מפני הערמת רבית. האי "הנאת מלוה" ה"ד? אילימא דאזקפה, דאמר לה ארבע בחמשה [וקידושין תהיו הזוז החמישי], הא רבית מעלייתא הוא! ועוד, היינו "מלוה"!...

טו. רש"י מסכת קידושין דף ו עמוד ב

רבית מעלייתא הוא - ואמאי קרי ליה "הערמת רבית"?

טז. רש"י מסכת בבא מציעא דף סא עמוד ב

עד כאן רבית קצוצה - וכופין אותו בית דין להחזיר אם תובעו בחייו.

יז. רש"י מסכת בבא קמא דף צד עמוד ב
[יורשין] אין חייבין להחזיר - דכתיב "והשיב את הגזלה אשר גזל" והני לא גזול מידי, דקנינהו בשינוי רשות וקסבר רשות יורש כרשות לוקח דמי.

יח. קצות החושן סימן ט:א
וכל זמן שלא תבע לא נתחייב לדעת הט"ז...

יט. נתיבות המשפט ביאורים סימן ט:ב
ועל כרחק צריך לומר שהוא מטעם שכתב התומים [אורים סק"ב], כיון דמדעתו נתן, חזקתו מחלו כשאינו תובעו.

כ. תמורה ו-:
והשתא דשנינן כל הני שינויי דאביי ורבא, במאי פליגי? ברבית קצוצה קמיפלגי וכדרכי אלעזר, דא"ר אלעז' רבית קצוצה יוצאה בדיינין, אבק רבית אינה יוצאה בדיינין. ור' יוחנן אמר אפ' רבית קצוצה אינה יוצאה בדיינין.

כא. חתם סופר מסכת בבא מציעא דף סא עמוד ב
...וס"ל לרש"י דלמ"ד אי עביד לא מהני נמצא מה שהלוה נותן להמלוה ברצונו הטוב ומקנה לו הריבית זה הקנין לא מהני מידי וכשיתבעהו צריך להחזירו לו.

כב. קצות החושן סימן ט:א
אמנם בעיקר הדין לענין רבית יראה לענ"ד כדברי הסמ"ע דריבית לא בעי תביעה... וגם בזה מצאתי בכנסת הגדולה יו"ד סימן קס"א (הגה"ט אות י"ט) שהעלה דריבית אין צריך תביעה וכן עיקר.

חיוב להחזיר רבית לצאת ידי שמים
כג. חידושי הרישב"א מסכת בבא מציעא דף סב עמוד א
ומדלא פרקינן דר' יוחנן מוקי לה בבא לצאת ידי שמים, שמעינן דלדידיה אפילו בידי שמים אינו חייב.

כד. שיטה מקובצת מסכת בבא מציעא דף סא עמוד ב, בשם ר"ן
וכתב הרשב"א דלענין הלכה לא נפקא לן מידי מהאי פלוגתא דכרבי אלעזר קיימא לן. ואני אומר דאף על גב דלגבי רבית קצוצה לא נפקא לן מידי, **לגבי אבק רבית נפקא לן** דאבק רבית לרבי אלעזר כרבית קצוצה לרבי יוחנן. הילכך אי רבית קצוצה לרבי יוחנן אינו מחזיר אפילו בא לצאת ידי שמים, הכי נמי באבק רבית לדידן. הר"ן ז"ל:

כה. תוספות מסכת בבא מציעא דף סב עמוד א
תנאי היא - וא"ת דבהגוזל (ב"ק דף צד:): משני דמחזירין לצאת ידי שמים, ואמאי לא משני נמי הכא הכי? והתם נמי אמאי לא משני תנאי היא כדמשני הכא? וי"ל דהכא קאמר אליבא דר' יוחנן, ולדידיה דאמר אינה יוצאה בדיינין אף לצאת ידי שמים אינו צריך להחזיר... ודלא כפ' ריב"ן דפירש [דברי ר' יוחנן] לעיל "למורא ניתן" שיש לו להחזיר מיראת שמים, "ולא להשבון" על פי בית דין.

כו. שיטה מקובצת מסכת בבא מציעא דף סא עמוד ב, בשם הר"ן
רבי יוחנן אמר אפילו רבית קצוצה אינה יוצאה בדיינים.

- **איכא מאן דאמר דלאו דוקא בדיינים, אלא אפילו בא לצאת ידי שמים אינו בהשבון כלל**, דאיסורא דעבד עבד ולית ליה תקנתא בחזרה. ו"דיינים" דנקט משום דרבי אלעזר דאמר דאפילו בדיינים יוצאה... והיינו דדרשינן "למיתה ניתן ולא להשבון" ואמרינן נמי "מה שופכי דמים לא נתנו להשבון אף מלוה ברבית לא נתנו להשבון", דאלמא מלוי רביות לאו בני השבון נינהו כלל, כשופכי דמים. ואם תאמר אם כן מאי האי דמקשה "אי בשעשה תשובה מאי בעי גביה", הא אמרינן דלרבי יוחנן אפילו בבא לצאת ידי שמים פטור, לאו קושיא היא, דאדבר המסויים הוא דמתמהינן מאי בעי גביה, דנהי דמדינא לא מחייב, אם איתא דעשה תשובה היכי לא מהדר ליה? והא זילא ביה מילתא, ואי איהו לא חייש ליקריה אמאי חיישי בניה טפי מיניה דקא מחייבת להו להחזיר מפני כבוד אביהם?
- **ואיכא מאן דאמר דרבי יוחנן לא פליג אלא באינה יוצאה בדיינים, אבל בידי שמים ודאי חייב**, וכדאקשינן בהדיא "אי בשעשה תשובה, מאי בעי גביה?"...

כז. בבא מציעא סה ע"א
אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן: אף על פי שאמרו הדר בחצר חבירו שלא מדעתו אינו צריך להעלות לו שכר, הלוהו ודר בחצירו צריך להעלות לו שכר.

כח. רמב"ם הלכות מלוה ולוה פרק ו:ב

המלוה את חבירו לא ימשוך את עבדו כדי שיעשה בו מלאכה אף על פי שהעבד יושב ובטל, ולא ידור בחצרו בחנם אף על פי שאין החצר עשויה לשכר ואין דרך בעל החצר להשכיר, ואם דר צריך להעלות לו שכר, ואם לא העלה לו הרי זה אבק רבית לפי שלא התנה עמו שילוהו וידור בחצרו...

כט. שו"ע יורה דעה קסו:א

המלוה את חבירו לא יעשה מלאכה בעבדו, אפילו הוא בטל, ולא ידור בחצירו חנם, ולא ישכור ממנו בפחות, אפילו בחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר. ואם דר בו כבר, כיון דחצר לא קיימא לאגרא אין צריך לתת לו אפילו לצאת ידי שמים, ואפילו אם הוא גברא דעביד למיגר. ולהרמב"ם, אפילו אם הוא גברא דלא עביד למיגר, הוי אבק רבית וצריך להחזיר אם בא לצאת ידי שמים.

ל. ביאור הגר"א יורה דעה סימן קסו:ג

ולהרמב"ם. ממש"ש בלישנא קמא "אף על פי כו' הלוהו כו' צריך כו'" אלמא ד'צריך להחזיר' לצאת י"ש.

לא. נימוקי יוסף מסכת בבא מציעא לד.

ר' יוחנן אמר וכו'. דעת הרנב"ר ז"ל דמדברי יוחנן ברבית קצוצה נשמע לרבי אלעזר דקי"ל כוותיה באבק רבית, דכי היכי דסבר ר' אלעזר באבק רבית אינה יוצאה ה"נ לרבי יוחנן ברבית קצוצה, הילכך אית לן למידק בדינא דרבי יוחנן אף על גב דלית הלכתא כוותיה. וי"ל דר' יוחנן דוקא קאמר "אינה יוצאה בדיינים", הא בא לצאת ידי שמים חייב להחזיר. והיינו דקאמרינן אמר קרא 'ויראת מאלקיך' למורא ניתן ולא להשבון, כלומר מיראת שמים מחזיר אבל לא ניתן להשבון בב"ד...

לב. בבא קמא עד ע"ב

מעשה בר"ג שסימא את עין טבי עבדו והיה שמח שמחה גדולה. מצאו לר' יהושע אמר לו אי אתה יודע שטבי עבדי יצא לחירות? אמר לו למה? א"ל שסמית את עינו. אמר לו אין בדבריך כלום שכבר אין לו עדים...

לג. חידושי הרשב"א מסכת בבא קמא דף עה עמוד א

אמר לו אין בדבריך כלום שכבר הודית, מהא שמעינן דקנס כל שאין שם עדים אפילו לצאת ידי שמים אינו חייב ליתן, דא"כ יוציאו ר"ג לחירות כדי לצאת ידי שמים... וכן הדין לאבק רבית שאמרו שאינו יוצא בדיינים דאפילו לצאת ידי שמים אינו מחזיר לו. והכי מוכח בפ' איזהו נשך (ס"ד ב') ובפ' הגוזל קמא (צ"ז א') בעובדא דרב יוסף בר חמא דהוה תקיף בעבדי דאינשי דהוי מסיק בהו זוזא ועביד בהו עבידתא ואקשי ליה רבא בר' היכי עביד מר הכי דהא מחזי כרבית ואמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן אף על פי שאמרו הדר בחצר חבירו שלא מדעתו א"צ להעלות לו שכר הלוהו ודר בחצרו צריך להעלות לו שכר ואמר לו הדרי בי כלומר שלא אעשה כן מכאן ואילך ואפ"ה לא אשכחן דאהדר להו אגר עבידתא, ורבא בריה נמי לא אמר לי' דלהדר להו מידי, כך נראה.

לד. שו"ע יורה דעה קסא:ב

אבק רבית, אינה יוצאה בדיינים. ואם בא לצאת ידי שמים, חייב להחזיר. (מלבד רבית מוקדמת ומאוחרת אפילו לצאת ידי שמים אינו חייב להחזיר). (ב"י בשם תשובת הרשב"א).

לה. ביאור הגר"א יורה דעה סימן קסא:ז

הרשב"א חולק ע"ז וכתב בב"ק ע"ה א' מהא דאמרינן שם אין בדבריך כלום כו' דייקנן בירושלמי בעלמא דקנס כל שאין עדים אפילו לצאת י"ש אינו חייב דאל"כ יוציא ר"ג לחירות כדי לצאת י"ש וכתב וה"ה לאבק רבית וכ"מ בפ"ה דב"מ (ס"ד ס"ה) בעובדא דרב יוסף ב"ח דקאמר הדרי בי ר"ל מכאן ואילך ולא אשכחן דאהדר להו אגרי דעבדי

לו. שו"ת הרשב"א חלק ה סימן קפז

שאלה ראובן הפקיד ממון ביד שמעון להתעסק בו ברבית... והיה לו לשמעון עסק משל עצמו, ופעמים שהיה שולח שמעון יד בעסק ראובן לעצמו, וכשהיו לו מעות היה מחזיר לעסק ראובן קרן ורבית... ואם [אתה שואל] על רבית ששילם מחמת מה שלוה לעצמו, זה ודאי צריכה רבה, לפי שאין זה אלא אבק רבית. והרי זה כרבית מאוחרת בשביל מעות של ראובן שהיו בטלות אצלו, וכיון שלא התנה עם ראובן מתחילה בשעת ההלוואה אין כאן רבית דאורייתא, וקילא טפי מרבית דרבנן. ולפיכך יש לומר כיון שנתן אותו רבית לתוך עסק של ראובן מיד זכה בו ראובן, ושוב אינו נותן לחזרה ואפ"ל לצאת ידי שמים.

לז. נימוקי יוסף מסכת בבא מציעא לה:

צריך להעלות לו שכר. פ"ה הרמב"ן ז"ל בעודו דר שם, אבל אם כבר דר שם ויצא לא מיבעיא דלא מפקינן מיניה השכר כיון דלאו מידי חסר ולא מידי שקיל, אלא אפילו בא לצאת ידי שמים לא צריך, דהא לא אסרינן אלא משום דמחזי כרבית, דאפילו אבק רבית אינו. והכי אשכחן בעובדא דרב יוסף בר חמא דלקמן דאמר הדרי בי מלהשתמש בענין כזה דלאו מידי חסר ולא מידי שקיל ולא ניכה להו כדי מאי דאשתמש וכתב הרשב"א ז"ל דנכון הוא.

לח. שו"ת תורת אמת סימן רכו

גם הרב מהררי"ק ז"ל הביא ראיה על זה מדברי הרשב"א בפ' מרובה והביא לשונו כמו שיראה המעיין, ובודאי שיש חסרון בדפוס שאדרבה מה שהביא בשם הרשב"א נראה שהוא בהפך, שהרי כתב שם "וכן הדין לאבק רבית שאינו יוצא בדדיינים שאפי' לצאת ידי שמים אין אומרים לו," הרי נראה בהדיא חולק על דברי הטור ז"ל! ואף על פי שאפשר לדחוק וליישב לשונו... מ"מ קושטא דמילתא דחסרון לשון יש כאן...

לט. נתיבות שלום קסא:ב:א

אמנם המעיין בלשון חי' הרמב"ן דף סד: "הללוהו" יראה שיש שם לשון הטעונה תיקון, ונ' דכן צ"ל: "ומיהו לדעתי כל נותן אבק ריבית אינו חוזר כלל, ואפי' בא לצאת ידי שמים וכו'" ולפי זה הרמב"ן חוזר בו מיד מהדברים הנ"ל שהביאו הראשונים בשמו, ומסיק דאף בשאר אבק ריבית אינו חייב לצאת ידי שמים.

מ. בבא מציעא עה ע"ב

רבן גמליאל אומר יש רבית מוקדמת ויש רבית מאוחרת. כיצד? נתן עיניו ללוות הימנו, והוא משלח לו ואומר "בשביל שתלוני," זו היא רבית מוקדמת. לזה הימנו והחזיר לו את מעותיו, והוא משלח לו ואומר "בשביל מעותיך שהיו בטילות אצלי," זו היא רבית מאוחרת.

מא. ביאור הגר"א יורה דעה סימן קסא

מלבד רבית כו'. דהא במתנה יהבה כמש"ש במתני' (ע"ה ב') דורון כו' (ע"כ):

מב. בבא מציעא עג ע"ב

רבינא הוה יהיב זוזי לבני אקרא דשנוותא, ושפכי ליה טפי כופיתא. אתא לקמיה דרב אשי אמר ליה מי שרי? אמר ליה אין, אחולי הוא דקא מחלי גבך. [אמר ליה הא ארעא לאו דידהו היא אמר ליה ארעא לטסקא משעבדא ומלכא אמר מאן דיהיב טסקא ליכול ארעא.]

מג. רש"י מסכת בבא מציעא דף עג עמוד ב

אחולי קמחלי גבך - הואיל ולא פסקת עמהם, ומדעתם נותנים לך, ואין מזכירים לומר בשכר מעותיך שהיו בטילות אצלנו - מתנה בעלמא היא.

מד. רא"ש מסכת בבא מציעא פרק ה:סז

ולבי מהסס להתיר הדבר, דמלישנא דמתני' משמע הא דלא אסור רבית מאוחרת אלא בדאמר ליה "בשביל מעותיך שהיו בטילות אצלי" היינו היכא דשלח לו אחר שהחזיר לו מעותיו. אבל אם בשעת פרעון נותן לו יותר מתחזי כרבית אפי' בסתם:

מה. תוספות מסכת בבא מציעא דף עג עמוד ב

ושפכי ליה טפי - אין זה רבית מאוחרת שלא היו מזכירים שנותנין בשביל מעותיו שהיו בטלין אצלם כדפירש בקונטרס. ולא דמי להלוהו ודר בחצירו שצריך להעלות לו שכר (לעיל דף סד:) אף על פי שאינו אומר שיהא דר בשביל בטול מעותיו, דשאני התם שעדיין חייב לו.

מו. נימוקי יוסף מסכת בבא מציעא מד.

בתוס' התירו אפילו בשעת פרעון משום דהכא הוי מקח וממכר אבל בהלואה אסור בשעת פרעון:

קרועי שטרא

מז. תוספתא ב"מ ה:כג

המוציא שטר רבית יקרענה. בא לפני בית דין יקרעוהו. רבן שמעון בן גמליאל או' הכל כמנהג המדינה.

מח. בבא מציעא סב ע"א

"רבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב פוטרין את המלוה ואת הערב, מפני שיש בהן קום עשה." מאי קום עשה? לאו משום דאמרינן להו קומו אהדורו - מכלל דתנא קמא סבר לאו בני אהדורי נינהו? לא. מאי קום עשה? לקרוע שטרא.

מט. רמ"א יורה דעה קסא:יא

וכל מי שבא לידו יקרע השטר דחיישינן שמא יגבה בו הרבית (הגהות מיימוני פ"ד ותוס' ומרדכי והג"א בשם תוספתא).

נ. הגהות אשרי מסכת בבא קמא פרק ג:ח

וכגון שהרבית מפורש דליכא למיגזר שמא יגבה גם את הרבית, אבל אם זקפו רבית עם הקרן וכתוב בו סתם פלוני חייב לפלוני כך וכך אין גובה אפילו קרן, כמו שטרי חוב המוקדמים דפסולין לגמרי. ואף על פי שגובה בו את הקרן מ"מ המוצאו יקרענו, ואם בא לב"ד יקרעוהו, אפי' לרבנן [דגובין הקרן], לפי שבעל השטר עובר בקיומו.

נא. חידושי הריטב"א מסכת בבא מציעא דף עב עמוד א

והא דתניא בתוספתא שטר שיש בו רבית שבא לב"ד יקרעוהו ר"מ היא, א"נ רבנן וכשהרבית מפורש בו ולדעת הרמב"ן דמשוי להו עדים פסולים.

נב. ט"ז יורה דעה סימן קסא ס"ק ט

וכל מי שבא לידו יקרע השטר. כצ"ל והטעם בהגה' אשר"י לפי שהוא עובר בקיומו. ובב"י היה נוסחא ישנה מוטעת לפניו בלשון זה אובד בקיומו והאריך בביאורו ללא צורך כי בדפוסים חדשים כתוב להדיא כמו שזכרתי:

נג. בית יוסף יורה דעה סימן קסא

וכתבו המרדכי (ב"ק סי' לד) והגהות אשירי בהמניח (סי' ח) והגהות בפרק ד' מהלכות מלוה (שם) תוספתא זו סתם אלא דמסיימים בה הגהות (אשירי) לפי שבעל השטר אובד בקיומו. וסתם בעל השטר בכל דוכתא היינו מלוה ואם כן קשה דאדרבה כשיקרעוהו אובד שאם היה קיים היה גובה בו קרן ואם תפרש האי בעל השטר על הלוה קשה דכיון דדינא הוי דגובה קרן מאי אובד איכא ואין לומר דחיישינן שמא שום בית דין יגבו לו הרבית דהא כיון דברבית מפורש בו עסקינן ליכא מאן דטעי בהכי. וי"ל דהכא במאי עסקינן ברבית דרבנן דאיפשר למיטעי ביה. אי נמי בעל השטר קרי למלוה כפשטיה וקרעינן ליה דחיישינן לבית דין טועים דסברי כר' מאיר דאינו גובה אפילו קרן וטפי עדיפא ליה עדות הרואים דחשיבא כשטר אפילו למיגבי ממשעבדי